

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΑΝΟΙΚΤΑ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ

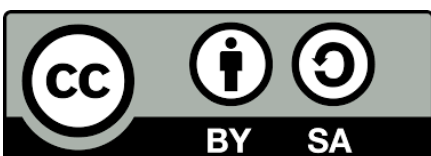

Τίτλος Μαθήματος: Εισαγωγή στην Κριτική Αναπτυξιακή Ψυχολογία

Ενότητα: ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΑΙΔΙΚΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ

Διδάσκων: Επίκουρος Καθηγητής Παπασταθόπουλος Στάθης

Τμήμα: Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΤΡΟΠΟΙ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΜΕΛΕΤΗΣ ΤΗΣ ΠΑΙΔΙΚΗΣ ΚΑΙ ΕΦΗΒΙΚΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ

Μεσαίωνα

- Η θέση του Aries

- Οι μεσαιωνικός κόσμος αγνοούσε την παιδική ηλικία, όπως εμείς την γνωρίζουμε/ προσδιορίζουμε
- Τα παιδιά μετείχαν στον κόσμο των ενηλίκων, από την ηλικία των 5 με 7 χρόνων
- Δεν υπήρχε η τυπική εκπαίδευση όπως την γνωρίζουμε, αλλά η μαθητεία

- Κριτική στον Aries

- Μεθοδολογικά προβλήματα, κυρίως στο ζήτημα της διαχείρισης των πηγών, π.χ. στο ζήτημα της ζωγραφικής απεικόνισης των παιδιών
- Ο Aries είναι πολύ επικεντρωμένος στην παρούσα - σύγχρονη αντίληψη για την παιδική ηλικία, και αναζητά ίχνη της στην μεσαιωνική κοινωνία. Έτσι, καταλήγει στο συμπέρασμα ότι αυτή η περίοδος δεν την αντιλαμβανόταν ως ένα ξεχωριστό ηλικιακό στάδιο. Δεν αναζητά έτσι διαφορετικές αντιλήψεις για την παιδική ηλικία.

- Οι μεσαιωνικές αντιλήψεις για το παιδί

- Κυρίαρχη ήταν η άποψη ότι το παιδί γεννιέται φέροντας το προπατορικό αμάρτημα
- Παράλληλα όμως, και πιο περιορισμένα, η χριστιανική θρησκεία έδινε στο παιδί μια εξέχουσα – θετική θέση, μέσω του θέματος Χριστός-παιδί, της σφαγής των νηπίων, της Παναγίας βρεφοκρατούσας κλπ.
- Φαίνεται ότι κατανοούσαν την παιδική ηλικία όχι ως ένα σταθερό στάδιο, αλλά ως μια αναπτυξιακή διαδικασία.
- Γενικότερα πάντως, οι μεσαιωνικοί συγγραφείς προτιμούσαν να εστιάζουν στην ενηλικίωση, παρά στην παιδική ηλικία. Οι αναφορές στην δεύτερη είναι συγκριτικά περιορισμένες.
- Γλώσσα: υπάρχει μια ασάφεια ως προς το τι σημαίνει παιδί και νέος και πια είναι τα ηλικιακά όρια κάθε κατηγορίας. Για παράδειγμα, λέξεις όπως: garcon, puer, kneht, fante, vaslet, enfes,

εκτός από παιδί σημαίνουν συχνά και τον υπηρέτη ή αυτόν που είναι εξαρτημένος. Άρα μπορούσαν να αποδοθούν τόσο σε ένα παιδί όσο και σε ένα ενήλικο.

Ο μοναχός Magister Hildemar αναφέρεται εξίσου σε 15χρονους και 3χρονους χρησιμοποιώντας τον όρο βρέφος.

- Το περιορισμένο ενδιαφέρον για την παιδική ηλικία μπορεί να κατανοηθεί μόνο μέσα στο των κοινωνικών συνθηκών των προβιομηχανικών κοινωνιών.
- Προς το τέλος του Μεσαίωνα, τον 10^ο με 13^ο αιώνα, μια αγροτική επανάσταση έλαβε χώρα, βελτιώνοντας σημαντικά τις τεχνολογίες της καλλιέργειας της γης και της διαχείρισης του δασικού πλούτου. Ο πληθυσμός της Ευρώπης διπλασιάζεται, από 22.6 εκ. σε 54.4 εκ., μεταξύ των μέσων του 10 έως 14 αιώνα. Η προστασία της μεσογείου από την πειρατεία, επιτρέπει μια πρωτοφανή άνθιση του εμπορίου, στην Ιταλία, την Φλάνδρα, τις Κάτω Χώρες και τη Γαλλία. Η Δυτική Ευρώπη παρέμεινε ακόμα αγροτική.
- Αποτέλεσμα όλων αυτών των αλλαγών, ήταν μια αύξηση της επένδυσης (κοινωνικά και ψυχολογικά) στην παιδική ηλικία. Περισσότεροι πόροι αφιερώθηκαν στην εκπαίδευση και την υγεία, και περισσότερη προσοχή δόθηκε στην ανατροφή και τις μεθόδους διδασκαλίας.
 - Εξιδανίκευση του Χριστού –παιδιού
 - Ουμανισμός
 - Γνώθι εαυτόν – αυτοβιογραφίες
 - Αύξηση των επιλογών καριέρας
 - Αμφισβήτηση της αυθεντίας και της εδραιωμένης εξουσίας

Αναγέννηση (14^ο - 16^ο αιώνα)

A. Ιταλία

Πηγές: - κείμενα που προέρχονται κυρίως από τις εμπορικές και επαγγελματικές τάξεις

- Πάτερ Φαμίλιες
- Ηθικολόγοι και ιεροκήρυκες
- Εκπαιδευτικοί
- Γιατροί
- Καλλιτέχνες

Το παιδί της μεσοαστικής τάξης

1. Τα 2 πρώτα χρόνια της ζωής. Τροφός: Μητέρα ή βάγια?

- Γέννα
- 2-3 μέρες αργότερα Βάφτιση: μέσω αυτής το μωρό έμπαινε στην χριστιανική κοινότητα
- Αμέσως μετά δινόταν στην Βάγια, συνήθως μια αγρότισσα, ή οποία το μεγάλωνε για 2 τουλάχιστον χρόνια, ή μέχρι να τελειώσει ο θηλασμός

Αμφίρροπη στάση των αναγεννησιακών συγγραφέων ως προς τον αν θα πρέπει το παιδί να το ανατρέφει ή μητέρα ή η τροφός.

Θεσμός της τροφού, σύμβολο αρχοντιάς. Ευγενικές οικογένειες, κ στα σπίτια της αστικής- εμπορικής τάξης.

Γιατί η τροφός δεν ήταν μέσα στο σπίτι?

Ίσως για ήταν οικονομικά ασύμφορο: αύξηση του αριθμού των μελών μέσα στο σπίτι, επιπλέον βάρος για φροντίδα και επίβλεψη στην μητέρα, αλλά κυρίως μείωση του χρονικού διαστήματος μεταξύ των γεννήσεων, άρα αύξηση τους.

Οι γονείς αφού έδιναν τα μωρά στη Βάγια, τα επισκέπτονταν ελάχιστα έως καθόλου.

Το διάστημα που πέρναγε μαζί της ποίκιλε, σε ορισμένες περιπτώσεις έφτανε τα 7 ή και τα 12 χρόνια.

2. Η επιστροφή στο σπίτι. Μητέρα και Παιδί. Φροντίδα

- Επικρατεί η μεγάλη οικογένεια: «παιδιά, γυναίκα και άλλα μέλη του νοικοκυριού, τόσο συγγενείς, όσο και υπηρέτες...Θα ήθελα όλη η οικογένειά μου να ζει κάτω από την ίδια στέγη, να ζεστάνεται γύρω από ένα τζάκι και να κάθεται σε ένα τραπέζι» (Αλμπέρτι).

- Πολλά παιδιά, παιδιά από προηγούμενους γάμους, από παράνομους γάμους

- άρα στα πλαίσια αυτών των οικογενειών οι ανταγωνισμοί και οι συγκρούσεις θα ήταν αναπόφευκτες.

Αν λίγα παιδιά θήλαζαν και δέχονταν την φροντίδα της μητέρας τους στην μεσοαστική τάξη των πόλεων, τότε πως μπορούμε να εξηγήσουμε

την άνθηση και επιμονή, στην φλωρεντινή ζωγραφική κατά τη διάρκεια του 1^{ου} αιώνα της Αναγέννησης, στη απεικόνιση του θέματος μητέρα-παιδί, και όλα αυτά τα στρουμπουλά αγγελάκια, και τα παιδιά και εφήβους που βρίσκουν τη θέση τους πια μέσα στην ζωγραφική?

- Ανάδειξη της σημασία της οικογενειακής ζωής, και την μετατροπή των παλατιών και των σπιτιών στο κέντρο της «ιδιωτικής ζωής» - μια άλλη έννοια της ιδιωτικής ζωής

- Η θέση του πατέρα: κυρίαρχη κατά την παιδική ηλικία.

Ο πατέρας λείπει συχνά από το σπίτι, λόγω εργασίας ή πολιτικών λόγων. «νεαρή χήρα»: ένα πολύ συχνό φαινόμενο!

- Πως μεγάλωναν? Όλα μαζί μάλλον, λιτά, έτρωγαν όρθια, και πολύ πιθανόν στο τέλος του γεύματος των μεγάλων!

Πειθαρχία και υπακοή – αλλά όχι και μόνο, αρκετές διαφορές μεταξύ διαφορετικών οικογενειών

- Αγόρια vs. Κορίτσια

Αγόρια: όνομα, κληρονόμος

Κορίτσια: προίκα, γεράματα

- Το ιδανικό κορίτσι: οι θρησκευτικές απεικονίσεις της νεαρής Παρθένου που ανεβαίνει τις σκάλες του Ναού, αθώα, όμορφη, σεμνή.

Καλλιέργεια μιας παρθενικής υπόστασης, που μεταξύ 13-16 ετών τις παρέδιδαν στους κατά πολύ μεγαλύτερους γαμπρούς τους.

- Αγόρι.

Ο πατέρας υπεύθυνος για την ανατροφή του.

Στα 7 περίπου άρχιζε η μόρφωση: στα κοινοτικά σχολεία, ή στο σπίτι.

Ανάγνωση, αριθμητική, μαθητεία

Ουμανιστές vs. Ηθικολόγοι

3. 18^{ος} αιώνας :Locke, Rousseau, Ρομαντικοί

Επανεμφανίστηκε με τον Λούθηρο (1483-1546) και τους Προτεστάντες.

Σε ένα κήρυγμα του το 1520, υποστήριξε ότι:

οι καρδιές των βρεφών ποθούν «την μοιχεία, τις ακάθαρτες επιθυμίες, τη λαγνεία, την λατρεία ειδώλων, την πίστη στη μαγεία, την εχθρότητα, την φιλονικία, το πάθος, τον θυμό, την διαμάχη, την έριδα, το μίσος, το φόνο, την μέθη, την λαιμαργία...» και ο κατάλογος σε συνεχίζει σε μήκος...

Ο Λούθηρος από τα μια θεωρούσε ότι το προπατορικό αμάρτημα είναι εξίσου βαθύ στα παιδιά και στους ενηλίκους, και από την άλλη

αποδεχόταν την αθωότητα των παιδιών μέχρι την ηλικία των 5-6 χρόνων. Αποκαλούσε τα παιδιά: «Οι μικροί χαζούληδες του θεού».

Οι Άγγλοι και Αμερικάνοι Πουριτανοί υποστήριξαν ότι το βρέφος γεννιέται στα σίγουρα με το κακό στην καρδιά του, και παρομοιαζόταν με ένα «στενό mouth'd δοχείο» το οποίο ήταν «έτοιμο να δεχτεί το καλό ή το κακό σταγόνα σταγόνα», ή με ένα μικρό κλαδάκι το οποίο μπορούσε να καμφθεί με το σωστό ή το λάθος τρόπο.

Για παράδειγμα, ο Πρεσβυτεριανός Samuel Davies, στην Βιρτζίνια, αναρωτιόταν γράφοντας, αν ο γιος του ήταν ένα «έμβρυο-άγγελος» ή ένα «βρέφος-δαίμονας».

4 βασικές αρχές που Προτεσταντισμού:

1. Η βίβλος είναι η μόνη πηγή της αλήθειας και της πίστης
2. δικαίωση μόνο μέσω της πίστης: ο πιστός πρέπει να κάνει προσωπικό του κτήμα την χριστιανική λύτρωση,

Οι Προτεστάντες πιστεύουν ότι η πίστη στον Χριστό μονάχα είναι αρκετή για την αιώνια σωτηρία

3. Παγκόσμια ιεροσύνη των πιστών: το δικαίωμα και το καθήκον των πιστών να λαμβάνουν μέρος στην διοίκηση και τα δημόσια ζητήματα της πίστης. Η ιεροσύνη δεν είναι ιδιαίτερο μυστήριο, αλλά κάθε Χριστιανός μπορεί να γίνει ιερέας.

4. η Αγία Γραφή μπορεί να ερμηνεύεται κατά συνείδηση.

Πουριτανοί: 16-17^{ος} αιώνας Αγγλία

Ο θεός είναι ο απόλυτος κυρίαρχος.

Ατομική και σωματική υποταγή στις αντιλήψεις της βίβλου. Έκφραση της πίστης μέσω πράξεων.

Πρέπει το άτομο να δίνει διαρκεί μάχη κατά του έμφυτου κακού, να ζει μια ταπεινή και υπάκουη ζωή, να εξετάζει τον εαυτό του

Προσωπική μελέτη της βίβλου

Εκπαίδευση ως βασική, προκειμένου να μάθουν οι μάζες να διαβάζουν την βίβλο: (βάρβαροι – βίβλο & νόμους – τάξη)

Οικογένεια – άνδρας – πειθαρχία (απειθαρχία, παραβίαση της θείας τάξης)

Γυναίκα – ανατροφή (η σωτηρία της εξαρτιόταν από την αρετή του παιδιού της)

- Locke

«Some thoughts Concerning Education» (1693)

tabula rasa

στην τελευταία παράγραφο, γράφει: «μόνο ως λευκό χαρτί, ή ως κερί, για να πλαστεί και να διαμορφωθεί όπως καθένας επιθυμεί»

«οι μικρές ή σχεδόν απαρατήρητες εντυπώσεις της τρυφερής βρεφικής μας ηλικίας έχουν σημαντικές ή ανθεκτικές εντυπώσεις»

Υποστήριζε ότι η εκπαίδευση μπορεί να επιφέρει μια «μεγάλη αλλαγή στη ανθρωπότητα»

Αν και δεν είχε αποβάλλει εντελώς την χριστιανική καχυποψία:

Υποστήριζε ότι θα πρέπει να καταβληθεί μεγάλη προσπάθεια για να μάθουμε το παιδί να «αποκτήσει κυριαρχία πάνω στις προδιαθέσεις του» και να «υποτάξουμε την όρεξή του στην Λογική». Στόχος: «το ότι ο άνθρωπος είναι ικανός να αρνηθεί στον εαυτό τους τις ίδιες του τις επιθυμίες και ξεκάθαρα να ακολουθήσει αυτό που η λογική του λέει πως είναι καλό».

Στόχος του ήταν η ανάπτυξη της λογικής στα παιδιά, κατά το δυνατόν από τη ίδια την κούνια.

Ενθάρρυνε μια συμπαθητική στάση προς το παιδί.

Καλούσε τον δάσκαλο να παρακολουθεί στενά τα παιδιά, και αν τα βοηθά στο να απολαμβάνουν τις σπουδές τους.

Αναγνώριζε την αξία του παιχνιδιού'

Κ του γονεϊκού παραδείγματος.

Σκληραγωγία.

Αποδεχόταν ότι δεν πρέπει να περιμένουμε από τα παιδιά τη ίδια «σοβαρότητα, προσήλωση και προσπάθεια» που περιμένουμε από τους ενηλίκους». «Πρέπει να τους επιτραπούν οι ανόητες και παιδιάστικες πράξεις που ταιριάζουν στην ηλικία τους».

Μια αρνητική εικόνα της παιδικής ηλικίας παρέμεινε στο έργο του: τα παιδιά χρειάζονταν βοήθεια, γιατί ήταν «αδύναμοι άνθρωποι υπό το καθεστώς μια φυσικής αδυναμίας».

J. J. Rousseau

Ο *Εμίλ [Emile]* του Ρουσό εκδόθηκε το 1762 το γεγονός ότι εμφανίστηκε εκείνη τη συγκεκριμένη στιγμή, μαζί με το *Περί κοινωνικού συμβολαίου*, δεν ήταν απλώς σύμπτωση.

Ο *Emile* είναι μια πραγματεία πάνω στην ανατροφή του σύγχρονου άνδρα και πολίτη της νεωτερικής εποχής.

Ολόκληρο το οικοδόμημα του πολιτισμού επρόκειτο να αλλάξει, και η παιδική ηλικία δεν μπορούσε να περάσει απαρατήρητη' χρειαζόταν λοιπόν ένα νέο όραμα για την τοποθέτηση της (ανδρικής) παιδικής ηλικίας μέσα στην κοινωνία.

1. Ο *Emile* - ένα προσχέδιο της νεωτερικής παιδικής ηλικίας: διαμαρτυρία, πάθος και όραμα

Ο *Emile* αναφέρεται στον τρόπο με τον οποίο μπορεί να δημιουργηθεί ένας καλύτερος άνδρας -συνεπώς και μια καλύτερη κοινωνία- μέσα από την παροχή καλής εκπαίδευσης στο παιδί.

Σε ολόκληρο το βιβλίο, ο Ρουσό διερευνά τις σχέσεις και τις διαφορές ανάμεσα στον άνδρα και την κοινωνία.

«ο άνδρας πρέπει να αντιμετωπίζεται ως άνδρας και το παιδί ως παιδί».

Ο Ρουσό στοχάζεται ζητήματα που αντιμετωπίζει είναι κοινωνικά και είναι προβληματικά, απαιτούν κάποια αλλαγή. Τα κοινωνικά ζητήματα δεν μπορούσαν πλέον να εξηγούνται μέσα σε ένα θεολογικό πλαίσιο.

«ο Θεός φτιάχνει όλα τα πράγματα με τρόπο που να είναι καλά' ο άνθρωπος παρεμβαίνει σε αυτά και γίνονται κακά» - αυτή είναι η πρώτη πρόταση του πρώτου βιβλίου, που κηρύσσει τον πόλεμο στο δόγμα του προπατορικού αμαρτήματος. Η συνέχεια του *Emile* αποτελεί μια έντονη διαμαρτυρία. Η κοινωνία, οι δημόσιοι θεσμοί και τα έθιμα είναι όλα τεχνητά και ψευδή. Βασίζονται στον εξαναγκασμό και οδηγούν στην απάτη, στη μεταμφίεση και την εξάρτηση από τους άλλους. «Οι ανθρώπινοι θεσμοί είναι ένα σύνολο από παραλογισμούς και αντιφάσεις». Τα πάντα είναι κακά και σάπια. Ξοδεύουμε τη ζωή μας παλεύοντας και διστάζοντας ανάμεσα σε αντικρουόμενα συμφέροντα, και «πεθαίνουμε πριν να έχουμε βρει τη γαλήνη, άχρηστοι για τον εαυτό μας και για τους άλλους».

Ο Ρουσό, μελέτησε την αλλοτρίωση και επέκρινε ολόκληρο το πλέγμα του πολιτισμού, συμπεριλαμβάνοντας και την κάθε ξεχωριστή πρακτική που εφαρμοζόταν στην ανατροφή των παιδιών και στην οικογενειακή ζωή: **τα μέλη της οικογένειας δεν γνωρίζονται μεταξύ τους, η ζωή στο σπίτι είναι ανιαρή και χωρίς χαρά. Τα πάντα είναι «σάπια», αλλά όλα μπορούν να αλλάξουν.** Για πρώτη φορά στη δυτική ιστορία το χάσμα ανάμεσα σε μια επίγεια ουτοπία και την ιστορική πραγματικότητα εμφανιζόταν ως φλέγον πρόβλημα.

Ο Ρουσό θεωρούσε ότι η κατάσταση της μη-γνώσης-της παιδικής-ηλικίας ήταν πρόβλημα-κλειδί. «Επινοώντας» τις εξελικτικές φάσεις της ανθρώπινης ανάπτυξης, αλλά -μιλώντας από κοινωνιολογική σκοπιά- και οραματίστηκε εκ νέου οτιδήποτε έχει σχέση με την παιδική ηλικία. Σε ένα υπόρρητο επίπεδο, τα κύρια θέματα τα οποία μελετάει ο Ρουσό σε ολόκληρο τον *Emile* (Bardy, 1995) αναφέρονται στις παρακάτω σχέσεις

1. μεταξύ παιδικής ηλικίας και κοινωνίας,
2. μεταξύ παιδικής ηλικίας και ενηλικότητας (στη διάρκεια της ζωής του κάθε ατόμου) και
3. μεταξύ παιδιού και ενήλικου.

Ο Ρουσό τοποθετεί τις διακριτές κατηγορίες της παιδικής ηλικίας και της ενηλικότητας **σε μια διαδοχική τάξη: αυτό που έρχεται πρώτο (το παιδί) είναι λιγότερο και αυτό που πρόκειται να έρθει κατόπιν είναι περισσότερο (ο ενήλικος, αλλά μόνο αν έχει σωστή εκπαίδευση - αλλιώς δεν είναι τίποτα παραπάνω από ένα παιδί).**

Η αντίληψη του Ρουσό για τον «σάπιο» χαρακτήρα των κοινωνικών εθίμων και θεσμών, τον οδηγεί αναπόφευκτα στην τοποθέτηση της παιδικής ηλικίας «έξω» από την κοινωνία και των παιδιών «καθ' οδόν προς την κοινωνία».

Αυτό, σε γενικές γραμμές, σημαίνει ότι μία εκ βάθρων μετασηματισμένη οικογενειακή ζωή με τη μητέρα ως τροφό και τον πατέρα ως δάσκαλο.

Ο Εμίλ ανατρέφεται από τον Ρουσό και μόνο, ο οποίος σχεδιάζει και δημιουργεί έναν ξεχωριστό κόσμο για το μαθητή του. Κανείς άλλος δεν μπορεί να πάρει μέρος σε αυτή τη διαδικασία. Πώς θα μπορούσε η εκπαίδευση να ρυθμιστεί σε συμφωνία με τη φύση; Ο Ρουσό έχει συνείδηση των δυσκολιών και αναρωτιέται: «Να τον στείλουμε στο φεγγάρι ή σε κάποιο ερημικό νησί; Να τον απομακρύνουμε από την ανθρώπινη κοινωνία;»

Ο Ρουσό παραδέχεται ότι το πρόβλημα μπορεί να είναι ανυπερβλήτο' δίνει, όμως, λύση με τον παρακάτω τρόπο. **Ο παιδαγωγός πρέπει να είναι και ο ίδιος άνδρας και να αφιερώνει τον εαυτό του αποκλειστικά στην ανατροφή του παιδιού. Αυτός προπαρασκευάζει**

και ελέγχει το περιβάλλον του μαθητή του. Τα πάντα και οι πάντες γύρω από το μαθητή πρέπει να βρίσκονται κάτω από τον απόλυτο έλεγχο του παιδαγωγού. Όλα αυτά είναι πιο εύκολο να γίνουν στην ύπαιθρο παρά στην πόλη. Επιπλέον στην ύπαιθρο το παιδί μπορεί ευκολότερα να κρατηθεί όσο πιο μακριά γίνεται από διάφορες κακές επιρροές, όπως, για παράδειγμα, οι λακέδες και οι αφέντες τους.

Με τον τρόπο αυτό ο ενήλικος γίνεται κάτι σαν φίλτρο ανάμεσα στο παιδί και τον κόσμο.

Ο Εμίλ θα γίνει, πρώτα απ' όλα, ένας άνδρας που είναι ένα με τον εαυτό του, και -πάνω σ' αυτή τη βάση- ένας πολίτης πραγματικά χρήσιμος σε όλο τον κόσμο, χωρίς να χάνει την ταυτότητά του.

1. Τα πρώτα δεκαπέντε χρόνια προορίζονται στο να γίνει άνδρας για τον ίδιο του τον εαυτό - για να μάθει, δηλαδή, να αγαπάει τον εαυτό του και να φροντίζει για τη συντήρησή του.

2. Τα επόμενα δέκα χρόνια είναι για να συνδεθεί με τους υπόλοιπους ανθρώπους, μαθαίνοντας όλα τα πάθη που απορρέουν από την αγάπη για τον εαυτό.

Ο Ρουσό, πράγματι, εισήγαγε την κοινωνική παρουσία της (ανδρικής) παιδικής ηλικίας στην ημερήσια διάταξη και συνέστησε την προστασία από κάθε κοινωνική επιρροή και την απόκρυψη στη σφαίρα του ιδιωτικού.

Ο Εμίλ δεν ζει μέσα σε οικογένεια, αλλά ολόκληρη η διαδικασία της ανατροφής τον προετοιμάζει για την οικογένεια. Το έργο καταλήγει σε έναν εορταστικό και αισιόδοξο θρίαμβο: ο Εμίλ και η Σοφί, τα πρόσωπα με την καλύτερη εκπαίδευση, πρόκειται να αποκτήσουν παιδί. Αυτή η οικογένεια θα είναι ευτυχισμένη και θα αποτελεί πηγή μεγάλης χαράς για τα μέλη της αλλά και για τους άλλους.

Ο Ρουσό, ωστόσο, επιφυλάσσει μια μακρά σειρά από εκπλήξεις στον αναγνώστη του. Μία από αυτές αφορά το πώς φαντάζεται τη συνέχεια της ζωής του Εμίλ. Ο Ρουσό άρχισε την ίδια χρονιά που εκδόθηκε ο *Emile* να γράφει τη συνέχειά του, το *Εμίλ και Σοφί - Οι μοναχικοί*. Το έργο αυτό δεν το ολοκλήρωσε ποτέ' στο προσχέδιο όμως αναφέρει ότι έχουν περάσει μερικά χρόνια και ο Εμίλ γράφει στον πρώην παιδαγωγό του: «Ήμουν ελεύθερος, ήμουν ευτυχισμένος, όλα αυτά έχουν χαθεί σαν όνειρο ... ». Η ζωή του είναι συντρίμια και ο ίδιος είναι ένας διαλυμένος άνθρωπος.

Η έρευνα αποσιωπά αυτό το έργο. Όποια κι αν ήταν τα κίνητρα του Ρουσό για να γράψει μια τέτοια συνέχεια για τη ζωή του Εμίλ, υπάρχει κάτι που είναι προφανές. Εάν οι επιστολές είχαν προσαρτηθεί στον *Emile*, τότε το συνολικό μήνυμα του κανονικού βιβλίου θα ήταν διαφορετικό - ή, τουλάχιστον, θα γεννούσε διαφορετικά ερωτήματα από

εκείνα που προκύπτουν όταν αυτή η συνέχεια αγνοείται. Βέβαια, ακόμα και η καλύτερη δυνατή εκπαίδευση δεν μπορεί να σώσει τον άνθρωπο από τον αγώνα του, για παράδειγμα, μπροστά στις εμπειρίες του θανάτου και της σεξουαλικότητας. Ήταν όμως η εκπαίδευση του Εμίλ η καλύτερη δυνατή; Και σε τελική ανάλυση, μπορούν τα παιδιά να ζουν μέσα σε περίγυρο τεχνητά σχεδιασμένο και ελεγχόμενο, όπως εκείνος;

POMANTΙΚΟΙ

Μετά τον Ρουσό, το κύριο πεδίο για τη διερεύνηση της παιδικής ηλικίας θα ήταν η ποίηση, το μυθιστόρημα και οι (ψευδο)αυτοβιογραφίες: Το κεντρικό ζήτημα ήταν πώς θα προσδώσουμε φωνή στο παιδί.

Σε όλη τη διάρκεια του αιώνα (19^{ου}) πολλοί συγγραφείς προσπαθούσαν να βρουν τρόπους για να αποδώσουν φωνή στην παιδική ηλικία:

Το να μαθούμε να απεικονίζουμε το παιδί αποτέλεσε μέρος του γενικότερου πνεύματος ανακάλυψης και κατέληξε στην ανάπτυξη αφηγηματικών μηχανισμών γενικής χρήσης, σύμφωνα με τον Lloyd (1992), ο οποίος φτάνει να υποστηρίξει ότι η ουσία της νεωτερικότητας ανακαλύφθηκε τη στιγμή που συλλάβαμε τη διακύμανση των εμπειριών του παιδιού.

Οι πρώτοι ρομαντικοί συγγραφείς, όπως ο Μπλέικ, ο Κόλριτζ και ο Γουέρντσγουορθ, κοινωνικοί ριζοσπάστες της εποχής τους, προσπάθησαν να ενοποιήσουν την παιδική ηλικία με την ενηλικιότητα.

Το παιδί μετατράπηκε σε σημαντικό σύμβολο για τη μελέτη του εαυτού.

Οι συγγραφείς αυτοί διερεύνησαν εμπειρίες της δικής τους παιδικής ηλικίας και ανέπτυξαν μηχανισμούς για να τις περιγράψουν.

Ανίχνευσαν την οργανική συνέχεια της ανθρώπινης συνείδησης και έθεσαν ως στόχο να χαμηλώσουν το διαχωριστικό όριο ανάμεσα στην παιδική ηλικία και την ενηλικιότητα.

Η περίφημη φράση «το παιδί είναι ο πατέρας του άνδρα» ήταν δημιούργημα του Γουέρντσγουορθ. Η ευαισθησία προς το παιδί οδήγησε στην κοινωνική διαμαρτυρία ενάντια στην κακομεταχείρισή του.

Όλοι οι παραπάνω ποιητές υποστήριζαν τη μεγαλύτερη ελευθερία του παιδιού.

Η δυσαρέσκεια για την κοινωνία εκφραζόταν μέσω της παιδικής ηλικίας και με αυτό τον τρόπο υποδεικνύονταν τα κοινωνικά φαινόμενα που έγρηζαν μεταρρύθμισης.

Ο Μποντλέρ ήταν από εκείνους που συνέχισαν να διερευνούν τρόπους για να ενοποιήσουν το παιδί και τον ενήλικο μέσα σε ένα ενιαίο ανθρώπινο πνεύμα. Το 1863 αποφαινόταν ότι η μεγαλοφυΐα του είναι απλώς και μόνο επανανακαλυφθείσα παιδική ηλικία.

Συνεπώς η παιδική ηλικία δεν αποτελεί έναν τόπο που τον αφήνουμε πίσω μας, αλλά έναν τόπο που πρέπει να τον επισκεπτόμαστε για να ζωογονεί την αίσθηση που έχουμε για τη ζωή.

Η παιδική ηλικία και η ενηλικότητα μοιάζουν με δύο παράλληλους χώρους μέσα στο ίδιο άτομο.

Για τον Μποντλέρ, μεγαλοφυΐα είναι ο ενήλικος που ενδυναμώνεται από την ικανότητα του παιδιού να βλέπει τον κόσμο από την αρχή, όπως κάποιος που αναρρώνει από μια βαριά αρρώστια, ή να ενθουσιάζεται, όπως ένας μεθυσμένος!

Η ρομαντική αντίληψη για το παιδί διαμορφώθηκε στο τέλος του 18^{ου} και στις αρχές του 19^{ου} αιώνα. Σύμφωνα με τον ιστορικό της λογοτεχνίας David Grylls (1978), οι ρομαντικοί απεικόνισαν τα παιδιά ως «πλάσματα με βαθιά σοφία, τελειότερη αισθητική ευαισθησία, και μια πιο εις βάθος επίγνωση των σταθερών ηθικών αληθειών».

Η παιδική ηλικία ήταν ένας χαμένος παράδεισος, που παρέμενε ωστόσο θεμελιώδης για την διαμόρφωση του ενήλικου εαυτού.

Οι σχέσεις μεταξύ παιδιών και ενηλίκων αναπροσδιορίστηκαν: τώρα ήταν το παιδί αυτό που θα μπορούσε να εκπαιδεύσει τον εκπαιδευτή-ενήλικο.

Στην ζωγραφική, στο τέλος του 18^{ου} αιώνα, άγγλοι ζωγράφοι πορτραίτων όπως ο Sir Joshua Reynolds και ο Thomas Gainsborough, έσπασαν την παράδοση της απεικόνισης των παιδιών της βασιλικής οικογένειας και των αριστοκρατών, με τρόπους που έδειχναν το μελλοντικό πλούτο και το status, και εστίασαν στην ανωριμότητα. Αυτοί οι καλλιτέχνες απεικόνιζαν την αυξανόμενη διάκριση του κόσμου της παιδικής ηλικίας και των ενηλίκων.

Στην λογοτεχνία, ρομαντικοί ποιητές και πεζογράφοι, συνέβαλλαν στην εφεύρεση της παιδικής αθωότητας.
Ο Victor Hugo, διακήρυξε: «Ο Χριστόφορος Κολόμβος ανακάλυψε μονάχα την Αμερική. Εγώ ανακάλυψα το Παιδί»

William Wordsworth (1807) “Ode. Intimations of Immortality from Recollections of Childhood” (νύξεις για την αθανασία από αναμνήσεις της παιδικής ηλικίας)

«Γύρω μας ο παράδεισος όταν είμαστε βρέφη!
Σκιές στο σπίτι-φυλακή αρχίζουν να πνίγουν
τ’ Αγόρι που μεγαλώνει
Από μακριά ο άντρας να χάνονται τις βλέπει
και να ξεθωριάζουν στο φως μιας συνηθισμένης μέρας».

Jean Paul Richter (γερμανός ποιητής), στο έργο του *Levana* (1807), υποστήριξε ότι τα παιδιά είναι «αγγελιοφόροι από τον παράδεισο», και ότι «ένα μοναδικό παιδί στην γη θα μας φαινόταν σαν ένα παράξενο, αγγελικό, υπερφυσικό πλάσμα».

«Τα μικρότερα παιδιά είναι πιο κοντά στο θεό, όπως οι μικρότεροι πλανήτες είναι πιο κοντά στον ήλιο»
«Ο μίτος της μοίρας μας, με τον οποίο θα περιπλανηθούμε, βρίσκεται στη βάση του λίκνου μας»

Οι σχέσεις παιδικής ηλικίας και ενηλικότητας μετατράπηκαν βαθμιαία σε πολιτισμικό κεφάλαιο, το οποίο με τη σειρά του άλλαξε τη σχέση με τον εαυτό και με τον κόσμο στον δυτικό πολιτισμό. Η παιδική ηλικία παρουσιάστηκε ως ένας σημαντικός τύπος για τη διερεύνηση της ζωής γενικά.

Οι μορφές του παιδιού και οι περιγραφές της παιδικής ηλικίας αρχίζουν να είναι πιο διαδεδομένες μετά τα μέσα του 19ου αιώνα. Εμφανίζονται πιο συχνά απ' ό,τι στο παρελθόν πραγματικά παιδικά πρόσωπα. Η αυτοβιογραφία της παιδικής ηλικίας έμελλε να αποτελέσει λογοτεχνική υπο-κατηγορία μιας παλιότερης παράδοσης αυτοβιογραφίας, η οποία όμως υπολειπόταν σε περιγραφές του παιδιού. Επομένως οι μύθοι και οι παραδόσεις των βιογραφιών της παιδικής ηλικίας δεν έχουν ζωή πάνω από 150 χρόνια.

Παρά τις μεγάλες εθνικές διαφορές στα πρότυπα των περιγραφών της παιδικής ηλικίας, φαίνεται ότι αυτό το φανταστικό παιδί έχει παντού παρόμοια καθήκοντα και ότι αντίστοιχα η παιδική ηλικία χρησιμεύει ως κοινός τύπος για τη μελέτη της ζωής.

Η παιδική ηλικία προσφέρει έναν τύπο για τη μελέτη της ζωής γενικά και η έννοια της ανάπτυξης στο σύνολό της φαίνεται ότι συνδέεται με την κατανόηση της παιδικής ηλικίας.

Η παιδική ηλικία είναι τόπος 1. μελαγχολίας αλλά και 2. υπέρτατης ευτυχίας 3. τόπος κοινωνικής εξέγερσης, διαμαρτυρίας και σύγκρουσης, αλλά και 4. κοινωνικής απόδρασης.

Ένα φανταστικό παιδί μπορεί να εξυπηρετεί διάφορους σκοπούς: μπορεί να δώσει μια σαφέστερη και πληρέστερη εικόνα του ανθρώπου, να ενσωματώσει την παιδική ηλικία στην ενηλικότητα, να αντιδράσει στις ταχύτατα μεταβαλλόμενες κοινωνικές συνθήκες, να υπηρετήσει τη μεταφυσική και τη μεταφορά. Μπορεί ακόμα και να αντιστρέψει τις ισχύουσες απεικονίσεις και να προσφέρει τροφή όταν η ατομική ή η κοινωνική ψυχή πεθαίνει. Η διαδικασία προς τη γνώση της παιδικής ηλικίας και του παιδιού, επομένως, είναι συνυφασμένη με μια πληθώρα από προσωπικά, πολιτισμικά και κοινωνικά ζητήματα. Οι παιδικοί μυθοπλαστικοί χαρακτήρες έχουν εξελιχθεί παράλληλα με την αναπαράσταση των διαφορετικών τόπων της παιδικής ηλικίας, παράλληλα με την εκπλήρωση διαφορετικών καθηκόντων της παιδικής ηλικίας. Γύρω στα τέλη του 19ου αιώνα η λογοτεχνία διερεύνησε από πολλές πλευρές την παιδική ηλικία και έτσι προετοίμασε το έδαφος για τη φρο·ϊδική επανάσταση (Coveney, 1967· Grylls, 1978), καθώς και για τις επιστήμες του παιδιού και τις πολιτικές για την παιδική ηλικία.

**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων**

Τέλος Ενότητας

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

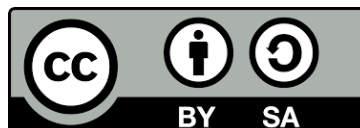
Σημειώματα

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Διδάσκων: Επίκουρος Καθηγητής Παπασταθόπουλος Στάθης. «Εισαγωγή στην Κριτική Αναπτυξιακή Ψυχολογία. ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΑΙΔΙΚΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ». Έκδοση: 1.0. Ιωάννινα 2014. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση: <http://ecourse.uoi.gr/course/view.php?id=1257>.

Σημείωμα Αδειοδότησης

- Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά Δημιουργού - Παρόμοια Διανομή, Διεθνής Έκδοση 4.0 [1] ή μεταγενέστερη.

[1] <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>.